

Alþjóðleg efnahagsmál og viðskiptakjör

Alþjóðleg efnahagsmál

Kröftugur efnahagsbati í fyrra þótt hægt hafi á hagvexti er nær dró áramótum

Alþjóðlegur efnahagsbati tók kröftuglega við sér í fyrra eftir því sem bólusetningu við COVID-19 vatt fram og slakað var á sóttvarnaðgerðum (mynd I-1). Hægja tók þó á hagvexti í helstu iðnríkjum er leið á árið. Skýrist það að hluta af vaxandi vandamálum tengdum framleiðslu- hnökrum vegna áhrifa farsóttarinnar á sama tíma og vörueftirspurn var kröftug. Þrálátur skortur myndaðist á mikilvægum aðföngum, vöruflutningar töfðust og vaxandi vandamál urðu við að fá fólk til starfa. Bakslag í baráttunni við farsóttina og hertar sóttvarnir hægðu einnig á vexti efnahagssumsvifa undir lok ársins. Til viðbótar komu neikvæð áhrif mikillar hækkunar orkuverðs frá sl. hausti. Hagvöxtur í helstu viðskiptalöndum Íslands mældist 5,6% í fyrra eftir 5% efnahagssamdrátt á árinu 2020. Framleiðslustigið í nær öllum viðskiptalöndum Íslands var orðið hærra undir lok síðasta árs en fyrir farsóttina.

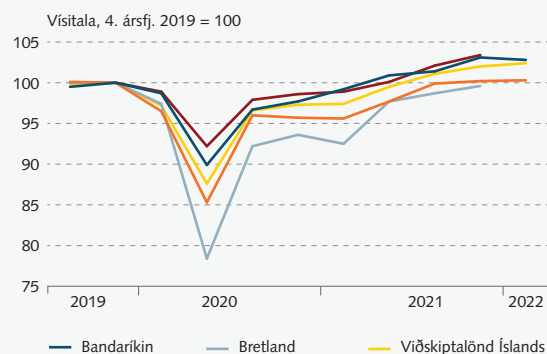
Batinn í fyrra drifinn áfram af viðsnúningi í innlendri eftirspurn

Stóran hluta alþjóðlegs efnahagsbata í fyrra má rekja til viðsnúnings í einkaneyslu sem hafði dregist mikið saman árið á undan vegna áhrifa farsóttarinnar (mynd I-2). Kröftugur vöxtur mældist einnig í annarri innlendri eftirspurn í helstu iðnríkjum. Þá jókst útflutningur en á móti vó mikill vöxtur innflutnings samhliða batanum í innlendri eftirspurn. Framlag utanríkisviðskipta til hagvaxtar var því ýmist lítið eða neikvætt.

Mynd I-1

Landsframleiðsla í kjölfar heimsfaraldurs¹

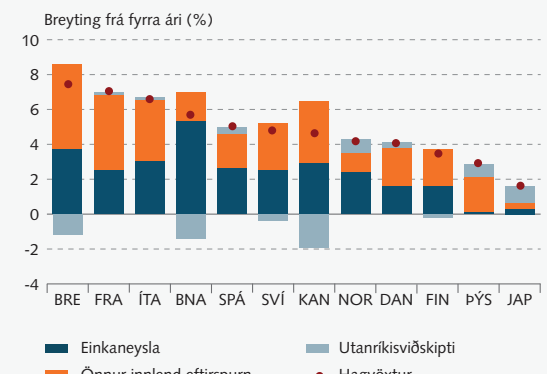
3. ársfj. 2019 - 1. ársfj. 2022

1. Árstíðarleiðréttar tölur. Norðurlönd eru meðaltal Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar. Grunnspá Seðlabankans 1. ársfj. 2022 fyrir viðskiptalönd Íslands. Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

Mynd I-2

Stærð og samsetning alþjóðlegs efnahagsbata 2021¹

1. Framlag annarrar innlestrar eftirspurnar er samtala framlags sameyslu, fjármunamyndunar og birgðabreytingar, auk mögulegs skekkjuliðar þar sem samtala framlags undirliða þarf ekki að vera jöfn hagvexti vegna keðjutengingar þjóðhagsreikninga. Tölur fyrir Noreg eru án vinnslu og flutnings á olíu og gasi. Heimildir: Hagstofa Íslands, Noregsbanki, OECD.

Viða verið slakað á sóttvarnaraðgerðum og hafa efnahagsleg áhrif farsóttarinnar dvínað

Mikil fjölgun smita og hertar sóttvarnaraðgerðir í kjölfar útbreiðslu Ómíkrón-afbrigðis veirunnar hægðu enn frekar á alþjóðlegum hagvexti í upphafi þessa árs. Efnahagssumsvif tóku hins vegar fljótlega við sér eftir að ljóst var að Ómíkrón-afbrigðið olli síður alvarlegum veikindum en fyrri afbrigði. Stjórnvöld í helstu viðskiptalöndum hófu því að slaka á sóttvörnum á ný þrátt fyrir mikinn fjölda smita og hefur nú víða verið dregið mikið úr þeim eða þær aflagðar að öllu leyti. PMI-vísitölur í helstu iðnríkjum hækkuðu í kjölfarið, einkum í þjónustugreinum, og smásala jókst á ný (myndir I-3 og I-4). Atvinnuleysi minnkaði einnig áfram í takt við aukin efnahagssumsvif og vísbendingar eru um aukna spennu á vinnumarkaði. Þótt álag á alþjóðlegar aðfangakeðjur sé enn mikið voru jafnframt vísbendingar um að framleiðslutruflanir væru í rénun eftir að hafa náð hámarki undir lok síðasta árs (sjá einnig rammagrein 1). Endurspeglast það í könnunum meðal forsvarsmanna fyrirtækja sem segja að heldur hafi dregið úr skorti á hrávörum og afhendingartími styst auk þess sem iðnframleiðsla hafði aukist (mynd I-4). Fjölgun smita í Kína undanfarna tvo mánuði og hörð sóttvarnarviðbrögð stjórnvalda þar kunna þó að hafa valdið bakslagi í úrlausn framleiðsluökra.

Óvissa um alþjóðlegar efnahagshorfur hefur hins vegar aukist í kjölfar stríðsátakanna í Úkraínu ...

Alþjóðlegar efnahagshorfur hafa versnað mikið og óvissa aukist í kjölfar innrásar Rússa í Úkraínu seint í febrúar sl. og þeirra viðskiptapvingana sem Vesturlönd hafa beitt gegn Rússlandi. Þrátt fyrir að Úkraína og Rússland vegi ekki þungt í heimsbúskapnum, alþjóðaviðskiptum eða í hinu alþjóðlega fjármálakerfi eru þau veigamiklir framleiðendur á ýmissi hrávöru (sjá nánar síðar í kaflanum og í rammagrein 2). Stríðið og refsiaðgerðirnar hafa því aukið óvissu um framboð hrávöru sem leitt hefur til mikillar hækkunar hrávöruverðs. Átökin hafa einnig valdið auknu álagi á aðfangakeðjur og truflunum í sjó- og loftflutningum, m.a. sakir lokunar lofthelgi Rússlands. Sjóflutningar um Svartahaf hafa nú þegar raskast og kostnaður við að flytja hrávöru aukist. Átökin munu því hafa viðtæk áhrif á heimsbúskapinn.

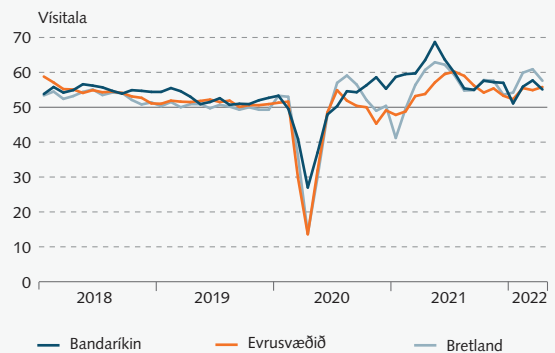
... og hagvaxtarhorfur í heimsbúskapnum versnað

Eins og rakið er í rammagrein 2 koma neikvæð efnahagsleg áhrif innrásarinnar á heimsbúskapinn líklega fyrst og fremst fram í formi mikilla verðhækkana á hrávöru. Verðhækkun þeirra mun leiða til hækkunar innflutningsverðs og aukins verðbólguþrýstings sem var þegar orðinn mikill. Kostnaður heimila og fyrirtækja mun því aukast sem hefur neikvæð áhrif á innlenda eftirspurn.

Mynd I-3

PMI-framleiðsluvísitala¹

Janúar 2018 - apríl 2022

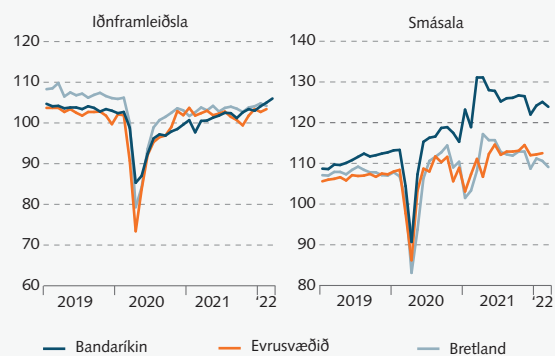
1. PMI-framleiðsluvísitala IHS Markit fyrir framleiðslu og þjónustu (Composite Output Purchasing Managers' Index). Vísitalan er birt mánaðarlega og er árstíðarleiðrétt. Þegar gjldi vísitölnnar er yfir 50 gefur það vísbendingar um vöxt í framleiðslu milli mánaða en samdrátt ef hún er undir 50.

Heimild: Refinitiv Datastream.

Mynd I-4

Iðnframleiðsla og smásala¹

Janúar 2019 - mars 2022

1. Árstíðarleiðréttar magnvísitölur (2016 = 100).

Heimild: Refinitiv Datastream.

Áhrifin verða einna mest í þeim löndum Evrópu sem reiða sig í miklum mæli á orkuinnflutning frá Rússlandi, einkum á jarðgasi. Hækkun orkuverðs og skert framboð á orku kann einnig að leiða til framleiðsluskerðingar hjá fyrirtækjum, einkum í orkufrekum iðnaði. Til viðbótar hafa væntingar heimila til efnahagshorfa dalað og fjármálaleg skilyrði versnað. Á móti vegur hins vegar mikill uppsafnaður sparnaður sem heimili hafa byggt upp á undanföllum tveimur árum. Víða hafa stjórnvöld einnig aukið opinbera fjárfestingu, m.a. til varnarmála, og gripið til mótvægisáðgerða til að draga úr áhrifum hækkandi orkuverðs á ráðstöfunartekjur heimila. Fyrir ríki sem flytja út hrávöru vegur hækkun eigin útflutningsverðs jafnframt á móti neikvæðum áhrifum sem hækkun innflutningsverðs hefur í för með sér fyrir innlenda eftirspurn.

Horfur á minni heimshagvexti í ár og á næsta ári ...

Í nýrri spá Alþjóðagjaldeyrissjóðsins sem birt var um miðjan apríl er gert ráð fyrir að hagvöxtur í heiminum verði 3,6% í ár. Það er 0,8 prósentum minni hagvöxtur en sjóðurinn spáði í janúar sl. Skýrist það að mestu leyti af áhrifum sem stríðsátökin í Úkraínu og refsiaðgerðir gegn Rússlandi hafa í för með sér fyrir heimsbúskapinn. Sjóðurinn hefur fært niður hagvaxtarspá sína í þróuðum ríkjum heims um 0,6 prósentur í ár og um 1 prósentu í nýmarkaðs- og þróunarríkjum. Þá er einnig spáð 3,6% heimshagvexti á næsta ári sem er 0,2 prósentum minna en í janúarspánni. Horfur um alþjóðaviðskipti hafa einnig versnað að mati Alþjóðagjaldeyrissjóðsins.

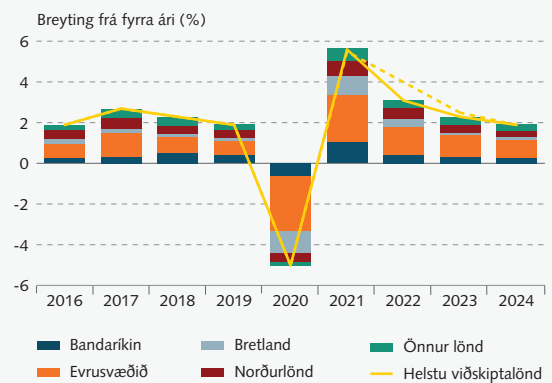
... og er spáð minni hagvexti í helstu viðskiptalöndum Íslands

Í grunnspá Seðlabankans er gert ráð fyrir 3,1% hagvexti í helstu viðskiptalöndum Íslands í ár (mynd I-5). Það er 0,9 prósentum minni hagvöxtur en spáð var í febrúar og skýrist fyrst og fremst af neikvæðum áhrifum stríðsátakanna. Hagvaxtarhorfur hafa versnað í öllum helstu viðskiptalöndum en einkum á evrusvæðinu. Horfur fyrir næsta ár hafa einnig versnað og er nú gert ráð fyrir 2,3% hagvexti í viðskiptalöndunum í stað 2,5% í febrúarspánni. Horfur um innflutning viðskiptalanda hafa einnig versnað í takt við verri hagvaxtarhorfur.

Óvissa um alþjóðlegar efnahagshorfur er hins vegar mikil. Efnahagsframvindan ræðst að miklu leyti af því hversu langvarandi stríðsátökin verða og hvort gripið verði til enn frekari viðskiptaþvingana gagnvart Rússum. Horfurnar gætu versnað enn frekar dragist stríðið á langinn eða ef veruleg skerðing verður á orkuinnflutningi til Evrópu. Þá ræðst þróunin einnig að miklu leyti af framvindu heimsfaraldursins og hversu hratt tekst að vinda ofan af þrálátum framleiðsluhnökrum.

Mynd I-5

Hagvöxtur í viðskiptalöndum Íslands og framlag einstakra landa 2016-2024¹

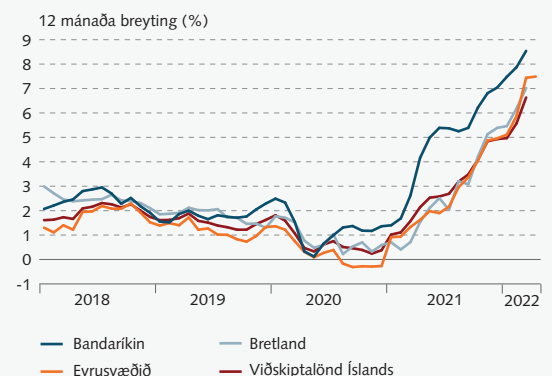
1. Viðskiptavegið framlag einstakra landa. Grunnspá Seðlabankans 2022-2024. Brotlína sýnir spá frá PM 2022/1. Norðurlöndin eru meðaltal Danmerkur, Noregs og Svíþjóðar.

Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

Mynd I-6

Alþjóðleg verðbólga

Janúar 2018 - apríl 2022

Heimildir: Refinitiv Datastream, Seðlabanki Íslands.

Verðbólga í viðskiptalöndum Íslands hefur ekki verið meiri í ríflega þrjá áratugi ...

Verðbólga hefur aukist mikið um allan heim og mun meira en almennt var spáð. Hún var 1,2% að meðaltali í helstu viðskiptalöndum Íslands á fyrsta fjórðungi í fyrra en var komin í 5,8% á sama fjórðungi í ár (mynd I-6). Það er 1,4 prósentum meiri verðbólga en gert var ráð fyrir í febrúarspá bankans og sú mesta í viðskiptalöndunum í meira en þrjá áratugi. Mikil hækkun orkuverðs á undanförunum misserum vegur þungt. Þannig má t.d. rekja rúmlega fjórðung ársverðbólgunnar í Bandaríkjunum til hækkunar orkuverðs og um helming hennar á evrusvæðinu. Kröftugur efnahagsbati og mikil vörueftirspurn samhlíða þrálátum framleiðsluflunum vegna farsóttarinnar hafa einnig stuðlað að verðhækkunum til neytenda. Endurspeglast það í mikilli hækkun flutningskostnaðar og almennri hækkun hrávöruverðs (mynd I-7). Hefur þetta haft í för með sér töluverða aukningu undirliggjandi verðbólgu, einkum í Bandaríkjunum og Bretlandi. Án sveiflukenndra liða eins og orku og matvöru var verðbólga t.d. 3,3% að meðaltali í viðskiptalöndunum á fyrsta fjórðungi en var rúmlega 1% á sama tíma fyrir ári.

... og hafa alþjóðlegar verðbólguhorfur versnað enn frekar

Alþjóðlegar verðbólguhorfur hafa versnað enn frekar í kjölfar innrásar Rússa í Úkraínu, einkum vegna viðbótarhækkunar á verði orkugjafa og annarrar hrávöru (sjá rammagrein 2). Stríðsátökin og hertar sóttvarnaraðgerðir í Kína munu líklega einnig valda því að lengri tíma tekur að ráða fram úr þrálátum framleiðsluþökrum sem haldið hafa aftur af efnahagssumsvifum og leitt til verðhækkana undanfarin misseri. Talið er að verðbólga verði 5,8% að meðaltali í viðskiptalöndunum í ár sem er 2,3 prósentum meira en í febrúarspánni. Verðbólguhorfur versna einkum á evrusvæðinu sem reiðir sig í miklum mæli á orkuinnflutning frá Rússlandi. Einnig er spáð meiri verðbólgu í viðskiptalöndunum á næsta ári.

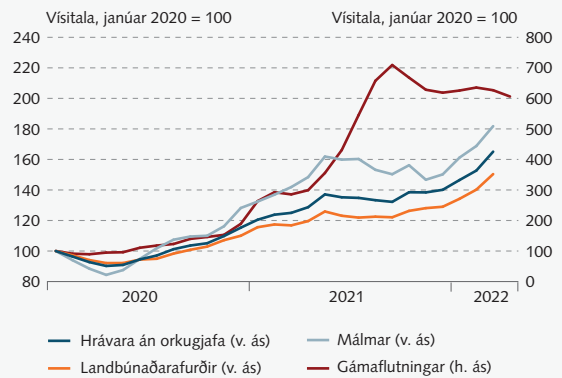
Seðlabankar þróaðra ríkja hafa dregið enn frekar úr stuðningsaðgerðum sínum ...

Þrátt fyrir að hagvaxtarhorfur hafi versnað og óvissa aukist hafa seðlabankar helstu iðnríkja haldið ótrauðir áfram að draga úr lausu taumhaldi peningastefnunnar. Nú er búist við enn meiri vaxtahækkunum á komandi misserum en áður var vænst enda hafa verðbólguhorfur versnað og vísbendingar eru um aukna spennu á vinnumarkaði (mynd I-8). Seðlabanki Evrópu (ECB) tilkynnti snemma í mars sl. að hann hygðist draga hraðar úr skuldabréfakaupum og að þeim yrði líklega hætt á þriðja ársfjórðungi í ár. Seðlabanki Bandaríkjanna gekk

Mynd I-7

Alþjóðlegt flutninga- og hrávöruverð¹

Janúar 2020 - apríl 2022

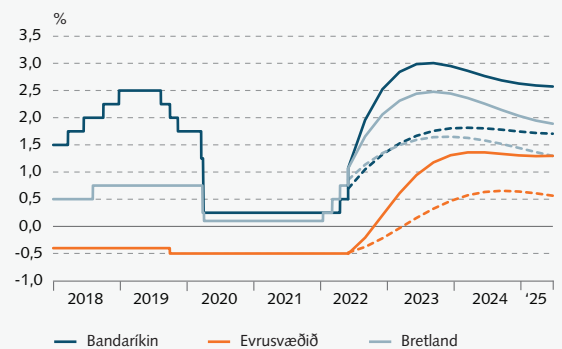
1. Landbúnaðarafurðir skiptast í matvæli (62%), drykkjarvörur (13%) og hráefni (25%). Verðvísitala gámaflutninga er Freightos Global Container Index. Gögn til og með 29. apríl 2022.

Heimildir: Alþjóðabankinn, Refinitiv Datastream.

Mynd I-8

Meginvextir seðlabanka¹

Janúar 2018 - júní 2025

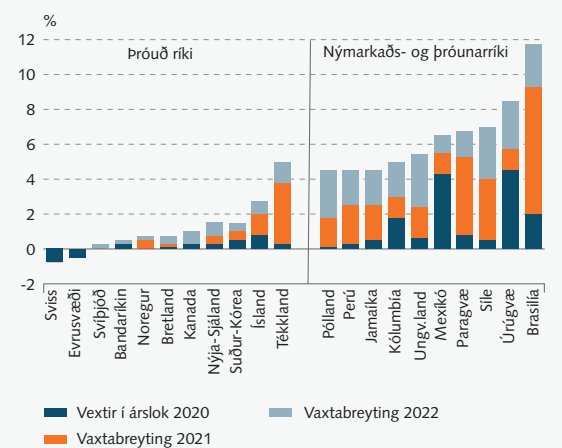

1. Daglegar tölur 1. janúar 2018 til 29. apríl 2022 og ársfjórðungslegar tölur 2. ársfj. 2022 til 2. ársfj. 2025. Bandarísku vextirnir eru efri mörk vaxtabils Seðlabanka Bandaríkjanna og vextirnir fyrir evrusvæðið eru innlámsvextir Seðlabanka Evrópu. Framvirkir vextir byggjast á vaxtaskiptasamningum (e. overnight index swaps, OIS). Heilar línur byggjast á framvirkum ferlum í lok apríl 2022 en brotalínur í byrjun febrúar 2022.

Heimildir: Bloomberg, Refinitiv Datastream.

Mynd I-9

Seðlabankavextir í ýmsum ríkjum¹

1. Gögn til og með 29. apríl 2022.

Heimildir: Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn, Refinitiv Datastream.

skrefinu lengra um miðjan mars og hækkaði vexti sína í fyrsta skipti síðan árið 2018. Hann gaf einnig til kynna að vextir yrðu hækkaðir meira en hann hafði áður sagt. Auk þess hefur bankinn hætt skuldabréfakaupum og mun taka að minnka skuldabréfasafn sitt á næstu mánuðum. Englandsbanki hækkaði einnig vexti sína í mars og er það þriðja hækkun bankans frá því í desember sl. Þá hafa seðlabankar nokkurra annarra þróaðra ríkja haldið áfram að hækka vexti líkt og seðlabankar fjölda nýmarkaðsríkja (mynd I-9).

... og langtímavextir hafa hækkað um allan heim

Ávöxtunarkrafa langra skuldabréfa þróaðra ríkja hækkaði hratt undir lok síðasta árs og hélt sú þróun áfram í upphafi þessa árs (mynd I-10). Eftir tímabundna lækkun í kjölfar innrásar Rússa í Úkraínu hefur krafan hækkað enn frekar og er nú töluvert hærri en fyrir farsóttina. Hækkandi ávöxtunarkrafa endurspeglar væntingar um að seðlabankar helstu iðnríkja herði hraðar á taumhaldi sínu í ljósi versnandi verðbólguhorfa þrátt fyrir að hagvaxtarhorfur hafi einnig versnað. Hækkun verðbólguálags á fjármálamarkaði bendir jafnframt til þess að verðbólguvæntingar hafi hækkað, einkum til skemmri tíma lítið, en langtímaálagið hefur einnig hækkað (mynd I-11). Hækkun álagsins kann þó einnig að endurspeglar hækkun líftímaálags ríkisbréfa (e. term premium) vegna aukinnar óvissu um framtíðarþróun verðbólgu og vaxta, einkum um þróun næstu ára. Líftímaálag á tíu ára ríkisbréf Bandaríkjanna er nú jákvætt í fyrsta sinn síðan seint á árinu 2018. Álag styttri ríkisbréfa hefur hækkað meira og hefur t.d. ekki verið herra á tveggja ára bréfum í næstum tvo áratugi. Endurspeglast það í meiri hækkun ávöxtunarkröfu styttri ríkisbréfa en lengri og er munurinn á kröfu tíu ára og tveggja ára bréfa orðinn nánast enginn í Bandaríkjunum.

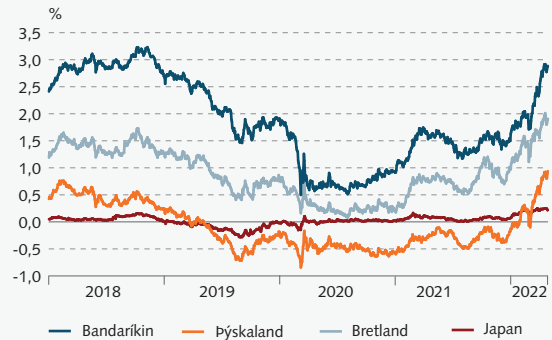
Fjármálaleg skilyrði hafa versnað

Það sem af er ári hefur eignaverð á alþjóðlegum fjármálamörkuðum gefið eftir og óvissa aukist. Lækkunin í upphafi árs skýrðist einkum af áhyggjum af hraðari hækkun seðlabankavaxta helstu iðnríkja en áður var búist við. Hlutabréfaverð lækkaði enn frekar í kjölfar innrásar Rússa í Úkraínu (mynd I-12). Ásókn í öruggari fjáreignir, eins og gull og bandarísk ríkisskuldabréf, jókst og sveiflur á fjármálamörkuðum jukust. Áhættu- og vaxtaálag hækkaði einnig, einkum á áhættumeiri fjáreignir nýmarkaðsríkja. Þá hefur hlutabréfaverð í Kína lækkað mikið undanfarna mánuði sem að hluta má rekja til hertra sóttvarnaraðgerða þar í landi. Fjármálaleg skilyrði á heimsvísu hafa því versnað.

Mynd I-10

Vextir 10 ára ríkisskuldabréfa

1. janúar 2018 - 29. apríl 2022

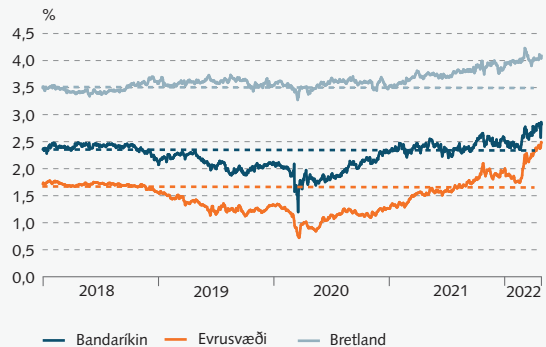

Heimild: Refinitiv Datastream.

Mynd I-11

Verðbólguálag á skuldabréfamarkaði¹

1. janúar 2018 - 29. apríl 2022

1. Verðbólguálag fimm ár eftir fimm ár. Brotalínur sýna meðaltal frá 2012. Álagið í Bretlandi miðast við verðvísitölu smásölu (e. Retail Price Index, RPI).

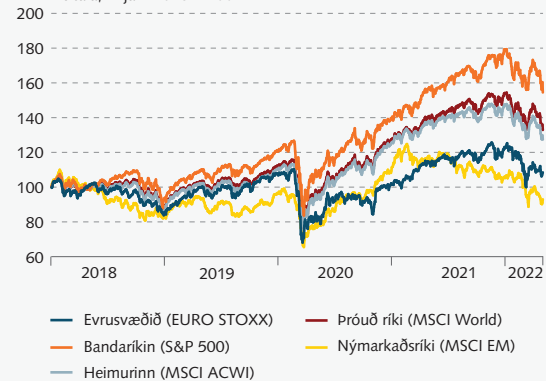
Heimild: Refinitiv Datastream.

Mynd I-12

Alþjóðlegt hlutabréfaverð

1. janúar 2018 - 29. apríl 2022

Vísitala, 1. jan. 2018 = 100

Heimild: Refinitiv Datastream.

Útflutningsverð og viðskiptakjör

Horfur á meiri verðhækkun sjávarafurða ...

Verð á íslenskum sjávarafurðum hækkaði hratt á seinni hluta síðasta árs í takt við batnandi markaðsaðstæður eftir mikla lækkun vegna áhrifa farsóttarinnar á árinu 2020 (mynd I-13). Verð í erlendum gjaldmiðlum var orðið um 5% hærra en fyrir faraldurinn undir lok síðasta árs. Það er í takt við það sem búist var við í febrúarspá bankans. Ólíkt því sem þá var búist við hækkaði sjávarafurðaverð hins vegar áfram í byrjun þessa árs og útlit er fyrir töluvert meiri hækkun í ár en áður var spáð. Skýrist það einkum af betri horfum um verð botnfiskafurða, bæði sakir meiri hækkana í ársbyrjun en ekki síður vegna áhrifa refsiaðgerða gagnvart Rússlandi. Rússland er mikilvægur útflytjandi á botnfiski og hefur heft aðgengi þeirra að mörkuðum leitt til aukinnar eftirspurnar eftir íslenskum sjávarafurðum sem að öðru óbreyttu mun leiða til enn frekari verðhækkunar á botnfiskafurðum á árinu. Þá eru einnig horfur á að verð loðnuafurða lækki ívið minna en áður var áætlað þar sem ekki var unnt að veiða allan útgefinn kvóta. Í grunnspá bankans er gert ráð fyrir að útflutningsverð sjávarafurða í erlendum gjaldmiðlum hækki um 9% í ár í stað 4% eins og spáð var í febrúar. Á móti er búist við heldur meiri verðlækkun á næsta ári en að það verði þó heldur hærra undir lok spátímans en spáð var í febrúar.

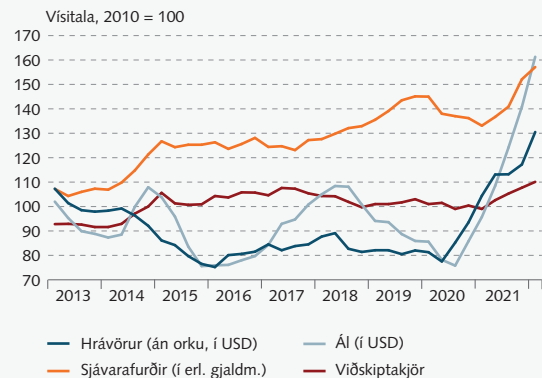
... og enn meiri hækkun álverðs

Útflutningsverð áls í Bandaríkjadöllum hefur hækkað verulega á undanförunum misserum og nam árshækkun þess um 44% í fyrra (mynd I-13). Skýrist það að hluta af skertri framleiðslu í Kína vegna stefnu þarlendrar stjórnvalda í umhverfismálum. Þá hefur skortur á orku og hækkun aðfangaverðs einnig leitt til framleiðsluskerðingar víða um heim. Á sama tíma hefur eftirspurn farið vaxandi í takt við alþjóðlegan efnahagsbata. Heimsmarkaðsverð á áli hækkaði enn frekar í kjölfar innrásar Rússa í Úkraínu. Það fór hæst í tæplega 3.900 Bandaríkjadali á tonnið í byrjun mars og hafði aldrei mælst hærra. Skýrist það einkum af aukinni óvissu um áhrif átakanna og refsiaðgerða á framboð en hlutdeild Rússlands í heimsframleiðslunni er 6%. Einnig eru vísbendingar um að mikil hækkun orkuverðs í kjölfar átakanna hafi leitt til enn frekari framleiðsluskerðingar álfyrirtækja, einkum í Evrópu. Þá hefur verð á súráli, sem er notað til álframleiðslu, einnig hækkað mikið sem hefur ýtt undir verðhækkun áls. Talið er að útflutningsverð áls í Bandaríkjadöllum verði því um 37% hærra í ár en það var í fyrra í stað 16% hærra í febrúarspá bankans. Á móti eru horfur á heldur meiri lækkunum á næstu tveimur árum.

Mynd I-13

Hrávöruverð og viðskiptakjör¹

1. ársfj. 2013 - 1. ársfj. 2022

1. Grunnspá Seðlabankans 1. ársfj. 2022 fyrir verð sjávarafurða og viðskiptakjör.
Heimildir: Alþjóðabankinn, Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.

Olíuverð hefur hækkað enn frekar ...

Heimsmarkaðsverð á hráolíu hefur hækkað nær samfleytt undanfarin tvö ár eftir mikla lækkun þegar farsóttin skall á (mynd I-14). Verðið lækkaði tímabundið í desember sl. vegna áhyggna af þróun farsóttarinnar og hertum sóttvarnaraðgerðum en hækkaði á ný í janúar og hafði þá ekki verið hærra í átta ár. Skýrðist það af betri horfum um olíueftirspurn, minnkandi birgðastöðu og áhyggjum af olíuframleiðslu OPEC-ríkja og nokkurra annarra tengdra olíuframleiðenda. Olíuverð fór áfram hækkanandi um miðjan febrúar vegna vaxandi vísbendinga um að Rússar hygðust ráðast inn í Úkraínu og enn frekar þegar það raungerðist. Mikil óvissa ríkir um olíuframboð vegna árásarinnar og refsiaðgerða Vesturlanda enda Rússar annar stærsti olíuútflytjandi heims. Endurspeglast það í óvenju miklum verðsveiflum á markaði en dagsloka-verð á Brent-hráolíu fór hæst í um 130 Bandaríkjadali á tunnu snemma í mars og hafði ekki verið hærra síðan árið 2008. Þá hækkaði verð á öðrum orkugjöfum einnig skarpt, ekki síst á jarðgasi í Evrópu enda vegur innflutningur frá Rússlandi þungt í orkunotkun þeirra.

Hækkun olíuverðs hefur að hluta gengið til baka síðan í mars þótt það sé enn töluvert hærra en fyrir stríðsátökin. Aukin framleiðsla í Bandaríkjunum ásamt ákvörðun þarlendrar stjórnvalda og allra annarra aðildarríkja Alþjóðaorkumálastofnunarinnar að setja fordæmalaust magn af olíuvarasjóðum sínum á markað hefur dregið úr óvissu og stuðlað að verðlækkun. Þá ríkir einnig aukin bjartsýni um að Bandaríkjastjórn dragi úr viðskiptaþvingunum á Íran sem hafa haldið aftur af olíuútflytningi þeirra undanfarin ár. Auknar áhyggjur af áhrifum hertra sóttvarnaraðgerða í Kína á olíueftirspurn hefur jafnframt leitt til verðlækkana að undanfögnu. Brent-hráolíuverð mældist 106 Bandaríkjadali á tunnu að meðaltali í apríl sem er um 24% hærra verð en í janúar sl. og 63% hærra en í apríl í fyrra. Þótt verð í framvirkum samningum bendi til þess að olíuverð lækki á spátímanum er útlit fyrir að það verði töluvert hærra á honum öllum í samanburði við febrúarspá bankans.

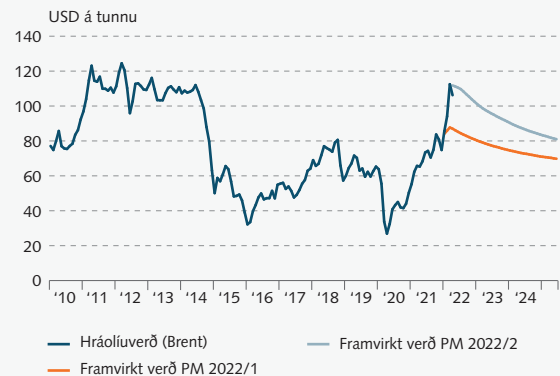
... og hefur verð á annarri hrávöru einnig hækkað mikið

Verð á annarri hrávöru en orkugjöfum hækkaði einnig mikið milli ára í fyrra og var verð margra þeirra nálægt eða við sögulegt hámark (myndir I-7 og I-13). Eftirspurn hefur aukist samhliða auknum efnahagssumsvifum á sama tíma og framboðshnökrar hafa haldið aftur af framleiðslu margra hrávara. Verðhækkun þeirra hafði stöðvast á seinni árhelmingi í fyrra og var búist við að hrávöruverð myndi hjaðna lítillega í ár. Það tók hins vegar að hækka á ný í upphafi þessa árs samhliða hækkun orkuverðs og

Mynd I-14

Alþjóðlegt olíuverð

Janúar 2010 - júní 2025

Heimildir: Refinitiv, Seðlabanki Íslands.

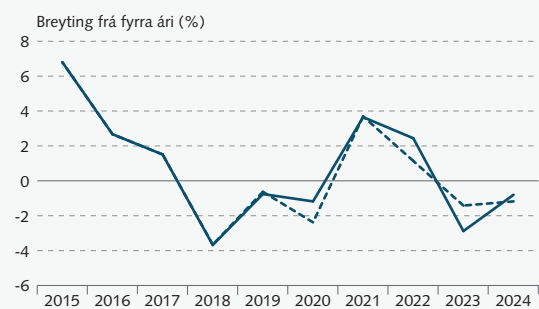
enn frekar vegna stríðsátakanna. Hrávöruverð mældist um 18% hærra í mars en undir lok síðasta árs og hafði aldrei mælst hærra. Endurspeglar þróunin miklar áhyggjur af áhrifum átakanna og viðskiptaþvingana á framboð hrávöru þar sem bæði Rússland og Úkraína eru mikilvægir framleiðendur á mörgum hrávörum, m.a. á málmum, landbúnaðarafurðum og áburði (sjá ramma-grein 2). Útlit er fyrir að verð á annarri hrávöru en orku-gjöfum hækki um 15,4% að meðaltali í ár en í febrúarspá bankans var gert ráð fyrir ríflega 1% lækkun. Hins vegar er búist við meiri verðlækkun á næstu tveimur árum en að það verði talsvert hærra á öllum spátímanum en spáð var í febrúar.

Útlit fyrir meiri bata viðskiptakjara

Viðskiptakjör vöru og þjónustu bötunðu um 3,7% í fyrra líkt og spáð var í febrúar (myndir I-13 og I-15). Skýrist batinn að mestu leyti af mikilli hækkun álverðs en verð sjávarafurða og annars vöruútflutnings, einkum kísilafurða, hækkaði einnig. Útlit er fyrir að viðskiptakjör hafi batnað enn frekar á fyrsta fjórðungi í ár og er talið að þau muni batna um 2,3% á árinu öllu sem er 1,2 prósentum meiri bati en spáð var í febrúar. Horfur um viðskiptakjör hafa því batnað þrátt fyrir mikla hækkun olíu- og hrávöruverðs í kjölfar stríðsátakanna í Úkraínu. Talið er að útflutningsverð helstu viðskiptalanda hækki um tæplega 10% í ár sem er tvöfalt meiri hækkun en spáð var í febrúar. Meiri hækkun útflutningsverðlags Íslands vegur hins vegar þyngra vegna töluvert meiri verðhækkana á ál- og sjávarafurðum. Þótt búist sé við meiri rýrnun viðskiptakjara á næsta ári verða þau samt sem áður heldur hagfelldari en gert var ráð fyrir í febrúar á öllum spátímanum.

Mynd I-15

Viðskiptakjör vöru og þjónustu 2015-2024¹

1. Grunnspá Seðlabankans 2022-2024. Brotalína sýnir spá frá PM 2022/1.
Heimildir: Hagstofa Íslands, Seðlabanki Íslands.